

Θανάσης Σκουμπέλος, συγγραφέας

Το κόκκινο ήταν η πόρτα και για τις άλλες αλήθειες, τις έξω από τη μάντρα. Ήταν το δικαίωμα στην επιλογή

■ Συνέντευξη στον Κώστα Στοφόρο

Χειμαρρώδης ο λόγος του Θανάση Σκουμπέλου, και πώς να τον περιορίσεις; Έτσι, αντί να περικόψω τα όσα σημαντικά μοιράστηκε μαζί μου, προτιμώ να σας κρατήσω σε αγωνία και να περιμένετε μέχρι το επόμενο φύλλο της εφημερίδας για να διαβάσετε τη συνέχεια. Έτσι μένω κάπως και στο πνεύμα του βιβλίου που είναι σαν μια μηχανή που ταξιδεύει στον χρόνο:

» Τα «Κόκκινα Χρόνια» συνδυάζουν το χρονικό με τη μυθολογία. Γιατί επέλεξε αυτόν τον συνδυασμό; Η καταγραφή της πραγματικότητας μένει λιγυρή αν δεν τη φωτίσεις με τα συναισθήματα, τις ιδέες, τις προσδοκίες και τα όνειρα που σου γεννά η ίδια. Η λογοτεχνία είναι το εργαλείο για να καλυφθεί αυτή η έλλειψη. Το χρονικό πηχυσίων τίτλων και μικρών ρεπορτάζ το έθεσα ως φάτα πορείας των Ιουλιανών. Την κλιμάκωσή τους μέχρι τον φόνο του Σωτήρη Πέτρουλα. Θέλω αίμα. Η Εφημερίδα είναι μια μηχανή του χρόνου. Αποτυπώνει την εποχή. Την ξαναζωντανεύει. Με τη λογοτεχνία αγγίζει τον άνθρωπο, τον χαρακτήρα του, τα συναισθήματά του, τα όσα κρυμμένα εντός του. Εποχή και άνθρωπος. Το ένα γεννάει το άλλο.

Καμπούλι 1983, Αθήνα-Ιούλιος 1965, Αθήνα 1962, Μπολόνια 1980, Αθήνα 1967, Σομπιεργάν 1983, Μόσχα 1983, Βερολίνο 1984, Αλκαζάρ 1985, Αθήνα 2014 και 2025... «Τα Κόκκινα Χρόνια» ο τίτλος του βιβλίου που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Τόπος και συνδυάζει με μοναδικό τρόπο τη μυθολογία, το χρονικό, αλλά και το ρεπορτάζ. Σε καθηλώνει με την αφήγησή του, με ένα παραμύθι που δεν ε-

Ιδιαίτερα τόσο έντονα και διαφορετικές ποιότητες, αγώνων, ονείρων, συγκρούσεων, προσδοκιών, χρόνια που έζησα και βίωσα από εκείνες τις σκληρές τότε πολιτικά και φοβικές κοινωνικά μετεμφυλιακές κυβερνήσεις. Το Κράτος των δικών τους παιδιών. Περικλειστο, φοβικό. Ένα πλέγμα υπαλλήλων, λειτουργών που στην πλειοψηφία τους ήταν κουμπιές, ρουσφέτια και κολλητηλίκια ανθρώπων που απείχαν από τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα κατά των Ναζί και που αρκετοί από αυτούς είχαν συνεργαστεί μαζί τους. Η κυρίως παραμύθια για να κοιμούνται ήσυχοι ήταν πως το κάναν, ακόμη και τη ρουφιανιά και τον φόνο, για να αποτρέψουν τον Ερυθρό Κίνδυνο. Βολική παραμύθια που ξέπλυνε και ξέπλυνε κάθε προσκυνημένο, κάθε συνεργαζόμενο με τους Ναζί και κάθε πρόθυμο χαμαιλέοντα που μετέτρεψε στο πιτς φιτίλι το «για μαΐνει χερ» σε «γιες σερ». Οι «νικητές» του εμφυλίου είχαν νικήσει στρατιωτικά, μα ηθικά χάναν κάθε μέρα. Σήπονταν. Βρωμούσαν συντήρηση κι ο κόσμος κουρασμένος όχι μόνο από τους τόσους πολέμους και τάφους μα και από την ανισότητα, τους αποκλεισμούς και το νταηλικό της εξουσίας. Ακόμη και για να σπουδάσει το παιδί του ήθελε δήλωση νομιμοφοροσύνης και χαρτί καθαρών «κοινωνικών φρονιμάτων». Κι ο κόσμος ήθελε ελευθερία, δρόμους ανοιχτούς

και παραμύθι, αλλά η οδυνήρη πραγματικότητα. Για να στοχαστεί πάνω στους αγώνες, στις λίγες νίκες, στις πολλές ήττες. Χωρίς όμως καμία ηττοπάθεια ή παρατήρηση. Βάλασμο ο λόγος του Σκουμπέλου από βιβλίο σε βιβλίο κι από συζήτηση σε συζήτηση. Κι είτε μιλάμε για πολιτική, είτε για ποδόσφαιρο το χρώμα είναι ένα: Κόκκινο!

να περπατήσει. Χωρίς να κοιτάει πίσω του. Και το κράτος με την παραμύθια, συνταγματικά κι όλες κατοχυρωμένη «ελληνοχριστιανική η παιδεία και χαρακτήρας του κράτους» και κατ' επέκταση και ο βίος, με το σύνταγμα του '52 ή του '56, δεν θυμάμαι ακριβώς - δεν θέλαν ανοιγμάτα. Θα χάναν λουφέ, προνομία και αφεντηλίκι. Γαντζωμένοι στην καρέκλα μιας ξοφλημένης συντηρητικής πλάνης, τους τρόμαζε η κάθε αλλαγή. Συναισθηματικά οι «νικητές» ήταν ανήμποροι κι ο λαός απέναντι συνέχιζε να ονειρεύεται και να θέλει το καλλίτερο για τη ζωή του και για τα παιδιά του. Και θέλαν Δημοκρατία. Να ακούγονται όλες οι φωνές. Και να τηρούνται οι κανόνες. Ίσοι όλοι κατά τη συνταγματική τάξη. Κι η ψυχή να ανασάνει. Το κράτος των δικών τους παιδιών και μόνο για τα δικά τους παιδιά ήταν βραχνάς για όλους. Βαρίδι και στην καθημερινότητα. Συναισθηματικά βαραινάν τον καθένα μας, μυαλό και καρδιά τότε. Αυτά λοιπόν μόνο με τη λογοτεχνία μπορείς να τα αγγίξεις. Γιατί η λογοτεχνία έχει τον άνθρωπο στο κέντρο της. Τον χαρακτήρα του. Τα μοναδικά του όνειρα. Τα συναισθήματά του ενός. Και πόσο στη μέγγενη νιώθει πιασμένη ο ένας τη ζωή του. Στις ταινίες εκείνης της εποχής, θα δεις το ανάγλυφο της τότε κοινωνίας μα και το από μέσα της. Τα στερεότυπα συναισθήματα

Μέρος Α'

Από τη δική μου οπτική, από το δικό μου βίωμα, είναι κόκκινο το νήμα. Γιατί μέσα σε αυτήν την ασφυκτική και συντηρητική κοινωνία η αριστερά, τότε, οι κόκκινες ιδέες αν θες - κι ως ήταν πολύ πιο προχωρημένες στην εκτός ημών Ευρώπη - εδώ φαντάζαν ως η μόνη έξοδος από τη σήψη και το μάντρωμα

και στάση ζωής που γεννούσε εκείνη η κοινωνική στασιμότητα και ασφυξία. Τον καλοκάγαθο μα πάντα νευριασμένο αφέντη πατριάρχη, τον φτωχοδιάβολο φουκαρά που μόνο με την πονηριά και τη δουλικότητα καλυμμένη με «υποτακτικό» στον αφέντη θράσος μπορούσε να τα καταφέρει. Η μειωμένη αντίληψη σύζυγος - η γυναίκα σκευός τεκνοποιίας και πάντα πονηρή, αλλά και υποδεέστερης ευφυΐας μπρος στον πατέρα αφέντη. Η κόρη που μόνο με την τσατσάρα και το ξέδομα ασχολιόταν, ο ανεπρόκοπος υιός - το καλομαθημένο από την μαμά αρσενικό και τα λεφτά του μπαμπά -, το έντιμο φτωχόπαιδο υπάλληλος που θα γινόταν αυτός αφεντικό στη θέση του αφεντικού για να μην αλλάξει τίποτα, η γλωσσού υπηρέτρια και πάει λέγοντας. Οι συγγραφείς που τα στήσαν και μυθοπλασάν τότε, είναι ακόμη και σήμερα πιο πιστής απόδοσης από την καταγραφή εκείνης της εποχής ως ιστορία. Η λογοτεχνία και οι παραστατικές τέχνες είναι πάντα ένα πολυδιάστατο πρίσμα για να δεις τα περασμένα, και κυρίως τον κάθε άνθρωπο στην εποχή του. Φτάνει να 'χει περάσει ο αναγκαίος χρόνος, να 'χει χωνευτεί το βίωμα. Να 'χει μετατραπεί σε λογοτεχνικό υλικό, έτοιμο για το δράμα.

» Ποιο είναι το νήμα που δένει τους ανθρώπους και τις εποχές που περιγράφει;

Από τη δική μου οπτική, από το δικό μου βίωμα, είναι κόκκινο το νήμα. Γιατί μέσα σε αυτήν την ασφυκτική και συντηρητική κοινωνία η αριστερά, τότε, οι κόκκινες ιδέες αν θες - κι ως ήταν πολύ πιο προχωρημένες στην εκτός ημών Ευρώπη - εδώ φαντάζαν ως η μόνη έξοδος από τη σήψη και το μάντρωμα. Η ΕΔΑ και οι Δαμιπράκτες ήταν μαζικοί γιατί απηχούσαν τα αιτήματα εκείνων των καιρών, πρακτικά και συναισθηματικά. Στη λαϊκή γειτονιά ήταν μια πόρτα, μια έξοδος το κόκκινο νήμα, χωρίς τις αλυσίδες της πνευματικής καθήλωσης της μιας και τα λεφτά του μπαμπά -, το έντιμο φτωχόπαιδο υπάλληλος που θα γινόταν αυτός αφεντικό στη θέση του αφεντικού για να μην αλλάξει τίποτα, η γλωσσού υπηρέτρια και πάει λέγοντας. Οι συγγραφείς που τα στήσαν και μυθοπλασάν τότε, είναι ακόμη και σήμερα πιο πιστής απόδοσης από την καταγραφή εκείνης της εποχής ως ιστορία. Η λογοτεχνία και οι παραστατικές τέχνες είναι πάντα ένα πολυδιάστατο πρίσμα για να δεις τα περασμένα, και κυρίως τον κάθε άνθρωπο στην εποχή του. Φτάνει να 'χει περάσει ο αναγκαίος χρόνος, να 'χει χωνευτεί το βίωμα. Να 'χει μετατραπεί σε λογοτεχνικό υλικό, έτοιμο για το δράμα.

Θανάσης Σκρουμπέλος,

συγγραφέας

Τα κόκκινα χρόνια

■ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΑ ΣΤΟΦΟΡΟ

Δημοσιεύουμε σήμερα το δεύτερο μέρος της συνέντευξης του Θανάση Σκρουμπέλου για το βιβλίο του «Τα κόκκινα χρόνια» που κυκλοφορεί από τα εκδόσεις Τόπος και μας ταξιδεύει σε κρίσι-

μες εποχές της Αριστεράς και του κινήματος με τον ήρωα να βρίσκεται στα σημεία που διαδραματίστηκαν κομβικά γεγονότα της σύγχρονης ιστορίας, από την Καμπούλ μέχρι τα Ιουλιανά του 1965....

> **Γιατί επιστρέφεις στο 1965; Θέλω- ρεις πώς έχει κάτι να μας διδάξει για το σήμερα;**

Το 1964 ο Γέρος κερδίζει ξανά τις εκλογές με ισχυρή πλειοψηφία που του δίνει την αυτοδυναμία. Κι αμέσως -και με την βοήθεια της Αριστεράς- βάζει μπρος τις αστικοδημοκρατικές μεταρρυθμίσεις που είχε ανά- γκη η καθηλωμένη κοινωνικά χώρα μας. Δημοτική γλώσσα στην παιδεία και στο κράτος, δημοκρατικοί θεσμοί, Δικαιοσύνη όχι χέρι με χέρι με την πολιτική εξουσία, πάταξη των παρακρα- τικών οργανώσεων (κατάργησε πάνω από διακόσιες οργανώσεις καρφίτσας και ειδικών προνομίων παλιόμυτρα), επιστροφή των πολιτικών εξορίστων, αποφυλά- κιση των πολιτικών κρατουμέ- νων. Εκσυγχρονισμός θεσμικός του συνδικαλισμού. Έκοψε τον ασφυκτικό εναγκαλισμό του από το παρακράτος και

με λίγα λόγια προσπάθησε να χτίσει ένα αστικό δημοκρατικό κράτος και κοινωνία όπως το απαιτούσαν οι καιροί. Γιατί και η αγορά ασφυκτιούσε από την έλλειψη δημοκρατικών κανόνων και την αυθαιρεσία του φοβικού κράτους των δικών τους παιδιών. Αλλά ακόμη και αυτός ο αστικο- δημοκρατικός εκσυγχρονισμός, φόβισε. Δεν τον άντεξε ούτε η ελίτ (το ισχυρό κομμάτι της), ούτε οι Αμερικανοί κουμανταδόροι. Ήθελαν τζουτζέδες να τους χτυ- πούν παλαμίκια και να χορεύουν κατά τους χτύπους. Ήθελαν την Κύπρο αεροπλανοφόρο για τα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής και το γενικό κουμάντο επί της Αφρικής. Ο Γέρος με τον Μακά- ριο, ο Νασέρ πιο κάτω και μια μεσαία αστική τάξη μαύρων με τον Δουμούμπα που αναδυόταν στην Αφρική τους χαλούσαν τα σχέδια.

Τους καθάρισαν με συνοπτικές διαδικασίες, με προβοκάτιες, φόνους, πραξικοπήματα, αι- ματηρούς εμφυλίου. Ωστόσο εδώ, στο μεσοδιάστημα μέχρι τη Χούντα, αυτή η πολιτική αστικοδημοκρατική ελευθερία με τον Γέρο έδωσε χώρο να αν- θίσει ό,τι μέχρι τότε κρατούσε θαμμένο κάτω από την πατούσα του το μετεμφυλιακό κράτος. Εκεί στο 1965, η μεγάλη Άνοιξη που ζήσαμε ακόμη λειτουργεί μέσα μου ως μήτρα των δώρων της Δημοκρατίας. Σήμερα το σκληρό παιχνίδι των αποκλεισμών είναι πιο άδρατο. Ο έλεγχος γίνεται αποκτώντας τον έλεγχο του μυα- λού και των συναισθημάτων με

τις μούφα επεξεργασμένες ει- δήσεις, τον τρας οπτικό πολύ του τηλεοπτικού τοπίου και την προβολή πλέον ενός και μονα- δικού παγκόσμιου αξιώματος «Όλα για το κέρδος». Μια νέα καθήλωση σε οικουμενικό πλέον επίπεδο. Το 1965 μας διδάσκει όμως ότι ακόμη και το πιο τσι- μενταρισμένο καθεστώς ελέγχου μέχρι κάποιο σημείο αντέχει. Η υπερφόρτωση της μούφας κάποτε θα το ράψει. Κι εκεί τότε ξανά όλα τα λουλούδια θα ανθίσουν. Όσο θα κρατήσει αυτό το πανη- γύρι χρωμάτων και ονείρων. Ας το χαρούμε. Θα γεννήσει ξανά πολλά όμορφα για μας κι ίσως απρόβλεπτα για τους ελεγκτές. Έτσι πάει, τότε Άνοιξη τότε χει- μώνας. Μα ακόμη και μηχανές να μας κάνουν ότι θα έχει μεί- νει από εμάς δεν θα πάψει να ονειρεύεται.

> **Είχες ο ίδιος εμπειρία τόσο από την Καμπούλ, όσο και από την Τε- χεράνη. Θα ήθελες να μας μιλήσεις για εκείνα που έζησες;**

Είχαμε πάει απεσταλμένοι της Αυγής με τον Γιάννη Κασούνι στο Αφγανιστάν. Λίγο μετά που εί- χαν περάσει τα σοβιετικά τανκς τον Αμού Ντάρια για να σώσουν -τους είχαν καλέσει- τη Λαϊκή Δημοκρατία της Καμπούλ. Ήταν σαν μια επιστροφή σε αρ- χαϊκούς χρόνους. Ένας ορεινός τόπος. Με απουσία εργοστασίων και δρόμων. Που μετρούσε ακόμη τον χρόνο από το έτος Εγίρας και βρισκόταν κάπου στο 136ο. Δεν θυμάμαι ακριβώς. Με τις φυλές και τους φυλάρχους να ορίζουν

το παιχνίδι εκτός Καμπούλ. Η αντίθεση ανάμεσα σε Καμπούλ και χωριά κραυγαλέα. Η μια χού- φτα στρατιωτικοί και πολιτικοί ηγέτες της επανάστασης, είχαν φέρει Λένιν και Μαρξ σε έναν τόπο που ο αναλφαριθμός ήταν σε δυσθεώρητα ύψη και μυθικός χρόνος-παραδόσεων, θρών, πλά- νης και αλήθειας- μπλεκόταν με την πραγματικότητα.

Το πείραμα του σοσιαλισμού ήταν από την αρχή καταδικα- σμένο. Το γιατί το επιχειρήσαν είναι στους ερευνητές της γεω- πολιτικής. Οι επαναστάτες κι ας προσπαθώσαν με κάθε τρόπο να νικήσουν αναλφαριθμισό, προ- καταλήψεις και ένδεια (έλλειψη γιατρών, δασκάλων, αποχέτευ- σης κ.λπ.) δεν τα καταφέρναν. Το ερώτημα που έμπαινε πάντα για τον σοσιαλισμό-κομμουνισμό απαντιόταν άμεσα εκεί. Ήθελε τις προϋποθέσεις, τις παραγω- γικές και κοινωνικές όπως τις καταγράφαν τα μαρξιστικά λυ- σάρια και αλφαριθτήρια. Ήθελε τη συνείδηση έτοιμη να δεχτεί το άλμα. Και εκεί στα χωριά στους πηλινούς τοίχους και να κρεμά- σεις το πορτρέτο το Μαρξ και του Λένιν κάθε μέρα να το βλέπουν δεν θα μιλήσει στις ψυχές τους. Ξένη η εικόνα του. Μόνο με τον Θεό και τους μολάδες μπορού- σαν να τα πουν ο κόσμος εκεί. Η μόνη έξοδος ψυχής το θείο. Το φαντασιακό ορατό μέσα τους ο κόσμος των γραφών και του θείου λόγου κι ας βίωναν μια σκληρή και δύσκολη ζωή. Είδαμε λοιπόν ζωντανή εμπρός μας την απάντη- ση. Μια προοδευτική μειοψηφία

που χωρίς την κοινωνική αποδοχή της βάσης γλιστράει χωρίς να το καταλάβει στην τυραννία. Κι εκεί ένιωσα ότι ο σοσιαλισμός και η οποιαδήποτε κοινωνική αλλαγή αν δεν γίνει υπόθεση των πολλών και συνειδησιακά και ως αίτημα ζωής, μένει κενός λόγος. Που κα- ταργεί την αγαθή πρόθεση Στην Τεχεράνη ήταν αλλιώς. Βρεθήκαμε στην κατάληψη της αμερικανικής πρεσβείας από τους φοιτητές όλων των χρωμάτων και αιτημάτων. Ένα πανηγύρι, νέων ανθρώπων, ιδεών, προσδοκιών που από κάτω του όμως το 'βλε- πες στα βλέμματα. Κυρίως για τις αριστερές δυνάμεις ήταν ας το χαρούμε όσο διαρκέσει. Πιο ισχυρό κι εκεί το φαντασιακό του Θείου από τις νέες ιδέες που θα θέτανε στο κέντρο της ζωής τον άνθρωπο κι όχι την ιερή εικόνα του. Μα τις ανάγκες του. Σώματος και καρδιάς. Το χαρήκαν πάντως οι νέοι όσο κράτησε. Μια Άνοιξη μικρής διάρκειας. Μα Άνοιξη. Τη χαρήκαμε κι εμείς. Γνωρίσαμε συντρόφους ανθρώπους κι όνειρα. Που είχαν συνείδηση και για την αλλαγή κατά τα όνειρά τους και για αυτό που θα 'ρχοταν

> **Μια πρωίδα σου καλεί τον πρω- ταγωνιστή / αφηγητή της ιστορίας να μην πάψει να ονειρεύεται. Εσύ εξακολουθείς να ονειρεύεσαι;** Το όνειρο φτιάχνεται από το υλι- κό της πραγματικότητας με μίξη επιθυμίας και προσδοκιών. Είναι ένας ασυνείδητος προσχεδιασμός για τον χάρτη πορείας της ζωής σου. Ναι, και να μην το 'θελα, συνέχεια ονειρεύομαι.

Το όνειρο φτιάχνεται από το υλικό της πραγματικότητας με μίξη επιθυμίας και προσδοκιών. Είναι ένας ασυνείδητος προσχεδιασμός για να τον χάρτη πορείας της ζωής σου. Ναι και να μην το 'θελα συνέχεια ονειρεύομαι

